

Jak viděli ženu?

Vzdělávací cíl: Žáci rozvíjejí schopnost porozumění žánru karikatury. Seznamují se s dobovými ideologickými představami o roli ženy v komunistické společnosti. Uvědomují si, že tyto představy jsou podmíněny historickým kontextem a vlivem ideologie, a srovnávají je se současnými postoji.

Klíčová slova: komunismus, ideologie, dějiny žen, trvání a změna, otevíráme otázku

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ KARIKATUR (4 min.)

Prohlížení karikatur pomocí lupy a četba popisků.

Časopis *Dikobraz* vycházel v komunistickém Československu a podléhal cenzurnímu dohledu. Každou karikaturu otištěnou v oficiálním periodiku tak lze vnímat jako výraz dobové ideologie. Karikatury nevyjadřují pouze názor autora, ale měly by odrážet i oficiální ideologický postoj státu. Učitel může žáky upozornit na cíle karikatur - ukazují, jak má vypadat „správná“ žena v kontrastu k „špatné“ ženě. Může se ptát: **?** K jaké společnosti odkazují ty negativní obrazy? Předznačuje zaměření práce na srovnání dobových a současných představ: **?** Můžeme hodnotit postoj karikatury přijmout dnes? Myslíte, že karikatura odrážela názory současníků?

V popisce první karikatury je výraz „brala hodiny“ ve významu výuky a „dávají hodiny“ ve smyslu, že děvčata pracují dobrovolně bez nároku na odměnu. Žáci dobovým významům nemusí vždy rozumět.

2 ANALÝZA KARIKATUR (8 min.)

Označování a popis jednotlivých prvků obou karikatur.

Důležitou roli hraje v karikatuře napětí mezi starou a novou společností, přičemž není zcela jasné, co a koho ty staré obrazy označují (předválečnou společnost, odpůrce komunismu, západní společnost aj.). Žáci by měli postřehnout odlišné zobrazení těla ve staré a v nové společnosti. Zatímco u staré společnosti karikatury zdůrazňují tělesnou krásu ženy, u nové je potlačena. Komunistický obraz zdůrazňuje pozitivní vztah k práci, podobné oblečení symbolizuje rovnost mužů a žen.

3 INTERPRETACE PRVNÍ KARIKATURY (4 min.)

Přiřazování pojmů ke karikatuře pomocí přetahování.

Žáci přiřazují k jednotlivým prvkům karikatur konkrétní charakteristiky z nabídky pojmů. Měli by postřehnout kontrast mezi „buržoazním“ a komunistickým pojetím ženy v karikatuře.

Učitel je upozorňuje, že nejde o popis obrázků, ale o určení symbolických významů.

Žáci mohou do karikatury umístit i pojmy, které v ní nejsou přímo zobrazeny (pojmem „práce“ mohou například označit lopatu, pojmem „vzdělání“ desku s nápisem „musique“. Zajímavý motiv představují dvoje puntikované šaty - s dekoltem a upnuté ke krku. Zde mohou žáci využít pojem „sexualita“. Pojmy by měly žákům otevřít možnosti symbolického významu karikatur a usnadnit jim jejich interpretaci.

4 INTERPRETACE DRUHÉ KARIKATURY (4 min.)

Přiřazování pojmů ke karikatuře pomocí přetahování.

Obraz ženy je opět pojat kontrastně. Žáci mají jistou svobodu v užití pojmů, učitel může zdůraznit, že zde není jediné správné umístění. Pojmem „západ“ mohou například označit nápis „Coca Cola“, označení „rovnost“ mohou přetáhnout k ženě, jež vykonává původně mužskou práci.

5 ZODPOVĚZENÍ OTÁZEK (10 min.)

Zapisování odpovědí do dvou textových polí. ? Jakou společenskou roli karikatury odsuzují a jakou hodnotí pozitivně? ? Jak hodnotíte tyto dobové představy dnes?

Karikatury shodně odsuzují roli ženy v „buržoazní“ společnosti a pozitivně hodnotí údajné osvobození ženy v komunismu. V „buržoazní“ společnosti je žena ukázána jako objekt sexuálních tužeb mužů a orientující se na konzum. V komunistické společnosti se žena dle karikatur vymaňuje z podřízené pozice a rovnocenně se zapojuje do pracovního procesu. Učitel podněcuje kritický odstup od dobových obrazů. ? Jak změnila práce v továrně společenské postavení ženy?

Zajímavou srovnávací plochu pro interpretaci karikatur z doby stalinismu nabízí současné obrazy žen z popkultury (reklama, bulvár, popmusic). Učitel vede žáky k tomu, aby na pozadí tohoto srovnání hodnotili postoje vyjádřené karikaturami. Srovnání může vést k nejednoznačným závěrům (nárok na rovnoprávnost žen a mužů je stále aktuální, ženy jsou stále pod tlakem norem kladených na jejich vnější vzhled), zároveň však může vyvolat podnětné otázky, na něž lze navázat výkladem o průběhu emancipace žen v 20. století.

Žáci často na poslední otázku odpovídají, že se nic nezměnilo. Obdobné odpovědi naznačují, žáci nejsou schopni vnímat historické změny v postavení žen ve společnosti. Stává se též, že žáky baví vstupní analýza, dobře karikatury popíší a přiřadí jim vhodné tagy, nejsou však schopni zodpovědět závěrečné otázky. Cvičení tak lze využít k zjištění úrovně žákovských dovedností a další výuku návazně orientovat na jejich podporu.

Další možnosti zapojení do výkladu:

- Cvičení lze využít jako úvod k výuce zaměřené na historické a kulturní rozdíly v postavení ženy v různých obdobích a společnostech. Rozbor symbolických významů může žákům pomoci, aby porozuměli problematice genderových rolí.
- Učitel může téma více aktualizovat a zaměřit pozornost žáků na zobrazování žen v současné populární kultuře (reklama, hudební klipy, televizní seriály apod.).